

OSMANLILARIN İLK DEVİRLERİNDE TÜRKLERİN KÜLTÜR VE SOSYAL DURUMLARI HAKKINDA BİR KAÇ NOT

Dr. .ŞİNASI ALTUNDAĞ

Tarih Doçenti

Osmanlı İmparatorluğunun süratle gelişmesini kavramak hıristiyan halkın zayıf bir mukavemet göstermesinin, çok adette hıristiyanların islâmiyeti kabul etmelerinin, nihayet birçok hıristiyan milletlerinin Türk boyunduruğunu benimsemeğe amade olmalarının sebeplerini aydınlatmak" için, Osmanlıların kültür durumlarını, hususiyetlerini ve hakiki hayat kavramlarını bilmemiz icabeder.

Ne kadar tetkik edersek edelim, Osmanlı İmparatorluğunun idaresine giren bir şehir ve yahut bir millet içinde, Osmanlı idaresine karşı en ufak bir memnuniyetsizliğe bile rastlayamıyoruz. Balkanları kurtarmağa gelen ve ekseriya bütün hıristiyan âleminin vicdanlarına hitap edebilecek bir surette Haçlı Seferleri karakterini taşıyan, bütün Avrupa milletlerinin iştirak ettikleri o büyük seferlerde bile, Osmanlı idaresinde bulunan yerli hıristiyan halkın bunlara katılmak arzusunu göstermediklerini katiyetle görüyoruz¹.

Nasıl oldu da muazzam bir sahada bir çok adette istiklâlini tadan,² Bizans gibi yüksek bir idareye karşı bile istiklâlini ve hürriyetini korumak için asırlarca çarpışmış olan bu milletler, Osmanlı idaresini benimsediler? Bu idareyi korumak için kanlarını dökmekten çekinmediler? Bunun hakikatine nüfuz edebilmek, Osmanlı devlet hayatının şartlarını tahlil etmekle mümkündür³. Bu gayeye erişebilmek ve hakikati lâyikiyle kavrayabilmek için de, her şeyden evvel, "barbar, gaddar, kana susamış Türk milletinden; yalnız rüşvetle geçinen ahlaksız vezirlerden; sadece mağlûpların kanlarının akıtılmasından, kesik başlardan, yıkılan muhteşem binalardan, kirletilen kiliselerden, kül haline getirilen şehirlerden hoşlanan sultanların anormal psikolojisinden bahseden bütün hüküm ve düşünüşleri bir tarafa bırakmamız, onların tesirlerinden kendimizi kurtarmamız lâzımdır. *Bugün, o devirlerin çağdaş kaynakları bize hakikati bütün çıplaklığıyla verirken, hiçbir sebep bizi kasden uy-*

¹ N. Jorga, *Geschichte des osmanischen Reiches*, e. I, S. 456.

² L. Ranke, *Die Osmanen und die spanische Monarchie*, s. 5; karşı. Hertzberger, *Geschichte der Byzantiner u. d. osmani. Reiches*. s. 492.

³ *Jorga*, aynı eser, s. 456.

*durulmuş masallardan, kaba bir cehaletle icadedilmiş bilgilerden eski devirlerdeki tarihî hakikatları çıkarmağa icbar edemez*⁴.

İstanbulu tehlikeye düşüren kuvvetli ve haris Sırp Kiralı (Çar) Stefan Duşan'ai karşı Bizansa yardım etmek üzere Orhan devrinde Balkanlara ayak basan Osmanlılar, kısa bir zaman içinde Balkanların hâkim ve hamisi oldular.

I. Murat karşısına çıkan hıristiyan rakiplerinin her sahada hepsinden üstün olduğunu isbat etmişti⁵. Murad'ın üstünlüğü yalnız harp ve idare sahasında kalmamış, nafia işlerine vakıflar tahsis etmek ve gençliği yetiştirmek hususunda, kültürel sahada da büyük gayretler sarfetmişti⁶. Her şeyden evvel, I. Murad'ın siyaseti, gayesindeki vuzuh, temkin ve karşısına çıkan bütün engelleri deviren kuvvet ve enerji bakımından olduğu kadar, "maalesef"⁷, doğruluk ve güven bakımından da bütün komşu devletlere "sonsuz,, bir surette faikti⁸.

Bütün orgânzasyonları Türk askerî köy hayat tarzı ve en eski devirlerden gelen Türk âdet ve geleneklerinin Vücade getirdiği temele dayanan Osmanlı Devletinin⁹ 1365 senesinde Avrupaya da kati olarak yerleştiğini gösteren deliller vardır: Bu sene I. Murat hükümet merkezini, şirin Tuncanın kenarlarına, yeni saraylar yaptırdığı Edirneye nakletmişti (bizce Avrupa fütuhâtı için toplanma ve hareket üssü); yine aynı sene içinde bu, çocukluk çağını sürmekte plan Cihan İmparatorluğu, küçük Ragusa Cumhuriyeti ile ilk ticaret muahedelerini Papanın da rızasıyla, akdetmişti, Bu muahedeye göre Ragusa Cumhuriyetine, Türk limanlarında verilecek ticaret serbestisi ve Ragusa tüccarlarına gösterilecek kolaylık ve himayeye mukabil, Ragusa Cumhuriyeti Osmanlılara senede 500 düka vergi verecekti.¹⁰

Yine bu senede Osmanlıların Balkanlarda hamilik rolü başlar; Büyük Lui (Ludwig I. 1342-1382) devrinde Avrupanın en büyük devletlerinden biri haline gelen Macaristan, Balkanlara göz dikmiş ve Vidin Prenslüğünü zapderek, Katolikliği büyük bir enerji ve tazyik ile Balkanlara yaymağa başlamıştı.¹¹ Yani Bal-

⁴ N. Jorga, c. I, s. 457.

⁵ G. F. Hertzberger, Geschichte der Byrntiner und des Osmanischen Reiches, (Oncken serisi, II, 7), s. 491.

⁶ Hertzberger, aynı eser, s. 492.

⁷ Hertzberger burada « leider = maalesef » kelimesini kullanmakla, bize eserini bir Türk muhibbi olarak meydana getirmediyini, açıkça meydana vurmuş 'oluyor. Müellif, hissiyatında bile bitaraf kalamamasına rağmen, kendisi için acı olan hakikati itiraf etmek büyüklüğünü gösteriyorki, bu ruh haleti içinde vardığı sonuç bir kat daha kıymet kazanmaktadır.

⁸ Hertzberger, aynı eser, s. 492.

⁹ N. Jorga, aynı eser, c. I, s. 457.

¹⁰ Hertzberger-p, aynı eser, 493; Reşat Ekrem, Osmanlı muahedeleri ve kapitülasyonlar, s. 4.

¹¹ Hertzberger, zikredilen eseri, s. 495.

kanlar bu tazyik neticesi Katolik olmağa mahkûm olmuştu. Fakat Osmanlıların, Macarları önlemek üzere derhal şimale atılmaları bu tehlikeye bir set çekmiş ve Balkanlarda Ortodoks mezhebinin serbestçe yaşamasını mümkün kılmıştı, O halde Ortodoks mezhebi Balkanlardaki mevcudiyetini Türklere borçludur diyebiliriz,

Kendisini ziyarete gelen başka dine mensup Prenslere, büyük bir alçak gönüllülükle, "kardeş,, diye hitap eden II. Murat devrinde, Osmanlı devlet kuruluşunun, barbar bir milletin fena niyetlerle meydana getirmeğe yeltendiği, geçici bir hayal olmadığı, en açık bir şekilde meydana çıkmıştı.¹²

Temkinli, ağır başlı erkekler, kendileri gibi silâh kullanmasını bilen, açık yüzlü-peçesiz-güzel kadınları, gürbüz, güneşten yanmış çocukları ve sürüleriyle beraber, kuvvetli yaylar, ağır kılıçlarla silâhlı oldukları halde bir yerden bir yere kaygusuzca geçiyor,¹³ kelimenin tam manâsiyle refah içinde yaşıyorlardı; Türk ülkesi asayişini temin etmiş, istikrarını kazanmıştı.

Bununla beraber şunu da ilâve edelim ki, bu istikrar, emniyet ve refah Türklerin kesin olarak Anadolu'ya yerleşmeleriyle başlamış bulunuyordu. XII. asrın donlarında, Türklerin Anadolu'da yaydıkları emniyet ve adalet dolayısıyla halk, Bizans idaresinden kaçarak Türklere sığınmıyordu; sığınanlar uzun müddet vergiden muaf tutuldukları gibi sonra vermek zorunda oldukları haraç da (cizye), eskiden kendi hükümetlerine verdikleri vergiye nazaran çok az bir şey tutuyordu¹⁴.

Türk idaresinde Anadolu, siyaset bakımından en ziyade parçalanmış bulunduğu Anadolu Beylikleri (Tavaif-i Mülûk) devrinde bile, iktisadî birliğini ve bunun meydana getirdiği refahı kaybetmemişti. Bu devirlerde de Anadolu'nun, Mısır gibi çok zengin bir ülkenin imrendiği bir refah devri yaşadığını görüyoruz¹⁵.

Osmanlılar hayvan sürülerine, eskiden verdikleri kıymeti yine vermekle beraber, çiftçilikle de uğraşıyorlardı; her işte olduğu gibi bunda da Türklere has bir karakter olan sakin bir tahammül, demirden bir disiplinle yılmadan çalışıyorlardı¹⁶. Bu çalışkan çiftçi zümresi sayesinde, Anadolu ve Trakya Osmanlıların bu devirlerinde, Ege denizi adalarını ve İtalya'yı beslemekte idi. Mahsulün Türk ülkesinde kötü gidişi, İtalya hükümetleri için ağır bir darbe oluyordu¹⁷. Ülkelerinin iktisadî hâkimiyetini kavrayan Osmanlılar, yalnız silâh kuvvetiyle değil,

¹² N. Jorga, zikredilen eseri, c. I, s. 457.

¹³ Aynı eser, e. I, s. e57.

¹⁴ Karl Roth, *Geschichte des Byzantinischen Reiches* s. 139 vdd.

¹⁵ Al-Umari, *Masalik al-Absar Tarsehner nşr.*), s. 19 vdd. XIV. asrın birinci yarısında Anadolu'nun tarihî coğrafyasıyla ilgili çok kıymetli malûmatı ihtiva eden bu eser ve müellifi hakkında Dergimiz için bir makale hazırlamış bulunuyorum.

¹⁶ Jorga, c. I, s. 458.

¹⁷ Jorga, c. I, s. 458-459,

icabettiği takdirde, düşmanlarına karşı iktisadî harp de açmakta idiler¹⁸. Yıldırım Bayazıt devrinde Venedik ve diğer hıristiyan devletlerin-Türklerle iyi geçinmedikleri takdirde, ne derece büyük sıkıntılara maruz kaldıklarını Silberschmidt'in eserinden çok güzel anlamaktayız¹⁹.

Tahıl ihracatının getirdiği gümrük resmi o kadar büyük bir yekûn tutuyordu ki, Osmanlı İmparatorluğu vergisini lüzumsuz yere arttırmak zorunda kalmıyor, o devir için büyük devletlerden hiç birinin başaramadığı muazzam bir işi, harbe hazır, daimî bir orduyu kolaylıkla besleyebiliyorduk

Köylüler yalnız çiftçilikle değil, dokumacılıkla da uğraşıyorlardı; meselâ ince bir sanat zevki gösteren, dünyaca meşhur Türk halılarını dokuyorlardı²¹. Şehirlerde, daha ziyade, küçük sanatlarla hayatlarını kazanıyorlardı; fuzulî lüks yoktu²². Islâmiyetin müsaade etmesine rağmen, halk arasında poligami malûm olmayan bir şeydi²³.

Coğrafi isimler, kısa bir zaman zarfında büyük bir kısmı itibariyle, türkçe olmuş, kalan bazı eski kelimeler de türkçeleşmişti. Gerek bu durum, gerek yerleşmenin büyük bir gelişme göstermesi ve iktisadî hayatın muntazam bir şekle girmesi, devletin mükemmel bir iskân siyaseti takip ettiğine delâlet etmektedir²⁴.

Fransız seyyahı *De la Broquiere*²⁵ Osmanlıların ilk deviflerindeki, Türk köylüsü hakkında şunları anlatmaktadır: " Büyük bir refah içinde bulunan Türk köylüleri, hıristiyaif köylülerinin çoğunun aksine olarak hiç bir zaman yalın ayak gezmezler, dizlerine kadar çıkan sarı çizme giyerler²⁶. Türkler erken kalkar, erken işlerine giderler. Sükûnet ve büyük bir gayretle iş görürler. Rumlar, Sırlar ve Bulgarların aksine olarak, Türkler evlerinin kendilerine mahsus olan kısmında, ehli hayvan bulundurmazlar. Hiç bir Türk temizce yıkanmadan evinden çıkmaz. Bir hayvanın değdiği yemeği, Türk derhal atar, bir Türk bir tavuk kesmek istediği takdirde bile, onu bîr müddet temiz yiyecek, tahıl ile besler. Merhametli olan Türk, ancak harpte, mecburiyet altında insan öldürür²⁷, Tabiaten sükûtî olmasına ve çalışmakla sertleşmiş

¹⁸ Jorga, e. I, s. 459.

¹⁹ Silberschmidt, Das orientalische Problem zur Zeit der Entstehung des türkischen Reiches, nach venetianischen Quellen, s. 57 vdd. , 65 vdd. ,87, 155 va. , .160.

²⁰ Fueter, Geschichte des europäischen Staatensystems, s. 179.

²¹ Jorga, e. I, s. 459.

²² Aynı eser, c. I, s. 460-461.

²³ Aynı eser, e. I, s. 458.

²⁴ Aynı eser, c. I, s. 460.

²⁵ Aynı eser, c. I, s. 461.

²⁶ Aynı eser, e. I, s. 458.

²⁷ Yalnız insanlara değil hayvanlara bile şamil olan Türk merhameti, bir çok Avrupa seyyah ve müelliflerinin dikkat nazarını çekmiştir. Aşağıdaki Avrupa-eserlerine geçen Fetva bize bu hususu çok güzel bir şekilde ifade etmektedir: Eğer biri, atının nalının düştüğünü bildiği ve bunu yaptırmağa vakit ve fırsatı olduğu halde, nazarı itibare almyarak, merhametsizce, sert ve taşlık yollardan akşamlara kadar zavallı

bulunmasına rağmen, şiir,kabiliyeti yüksek; „²⁸ ilme meyil ve istidadı çoktur²⁹.

*Venedikli papas (Abbe) Toderini*³⁰, "Türk literatürü» adını taşıyan eserinde, XVIII. asra kadar. Türk fikrî hayatını mütalâa ederken şöyle demektedir: Türklerin ilmî çalışmalarını bahis mevzuu etmeden önce, birçok Avrupa alimlerinin kafalarına yerleşmiş olan batıl fikri çürütmem icabeder. Avrupa alimleri, bütün mevcudiyetleriyle, M u h a m m e d'in dini ilgilendiren ilimlerden geyrisini kendi akidesi için muzur gördüğünden, bû ilmleri kesin bir şekilde menettîğine inanmaktadırlar; halbuki İslâm dininin, esaslarında böyle birşey yoktur. Peygamber "ilim Çinde bile olsa onu talep ediniz,,. Dediği gibi, İstanbul'da Fatih kütüphanesinin üzerindeki yazı da bu bakımdan çok enteresandır; bu yazıda (aşağı yukarı) şöyle denmektedir: "ilim öğrenmek, müslüman olan herkese farzdır»³¹.

Bundan sonra müellif sözlerine şöyle devam ediyor: Türkler ilme karşı istidatları bakımından çok talihlidirler. Eserleri, büyük bir servet teşkil etmektedir³² belkide dünyada Türkler kadar ilme müştak, mütemayil ve ilmî mesailerde Türkler kadar çalışkan bir millet yoktur. Türklerde ilim ve bilgi ile en büyük hürmet kazanılabilir, gerek din gerek devlet memuriyetlerinin en yükseklerine çıkılabilir³³.

Türklerin iyi bir şekilde organize edilmiş akademileri (medrese) vardır. Bu akademilerde, takdire lâıyık, mükemmel bir plân dahilinde mesailerini yaparlar³⁴.

Toderini bilhassa *Baron Tott'un* Türkiye hakkındaki fikirlerini şiddetle reddetmekte ve Türklerle katî temasa gelmeden, Türkler hakkında derin bir tetkikte bulunmadan yazdığı fikirleri yalanlamaktadır³⁵.

PeyssonneFde Türklerin, fikrî kabiliyet bakımından çok ileri gitmiş bir millet olduklarını iştiraret ettikten sonra, Türklerin, bilhassa matematikte büyük başarılar gösterdiklerini kaydetmekte ve ince bir zevkle tertip edilmiş atasözleri ve insanı çeken güzel hikayeleriyle bütün diğer milletleri geçmektedirler, demektedir³⁶.

hayvanı sürerse, böyle merhametsiz 'bir hayvan sahibine nasıl bir ceza vermelidir; e e v a p: .Sopa atmalıdır. Kantemir, Geschichte des Osmanischen Reiehes (Almanca-sından), s. 51; karş. Toderini, Litteratur der Türken (Alman. çev.. Hausleutner) s. 49.

²⁸ Jorga, c. I, s. 462-463. ²⁹ Toderini, zikredilen eseri, s. V,; s. 5.

³⁰ Toderini, I. Teşrin 1781 den Mayıs 1786 ya kadar İstanbul'da Venedik Elçisi Agostino Garzoni'nin yanında kalmıştır. Eserini 1787 senesinde Venedik'te «Letteratura Turchesca» adı altında neşretmiştir. Bu eser 1790 tarihinde G. Hausleutner tarafından Almancaya tercüme edilmiştir. Eser bilhassa Türklerde ilim ve medreselerden bahsetmektedir.

³¹ Toderini, Literatür der Türken (Almancaya terc. ed. Hausleutner), s. 1-2.

³² Aynı eser, s. 5.

³³ Aynı eser, 5, not 1.

³⁴ Aynı eşer. s. 5.

³⁵ Aynı eser, s. 9-10.

³⁶ Aynı eser, Almancaya çevirenin Önsözü, s. V.

Yukarıda isini geçen Fransız seyyahı *De la Broquiere*, eserinin başka bir yerinde "Türkiyede giriştiğim her iş ve bulunduğum her münasebette, Türklerde Rumlara nazaran, çok daha fazla arkadaşlık duygusunun mevcut olduğunu gördüm ve Türklere Rumlardan çok daha fazla itimat ettim., Aynı mukayeseyi Türkler ve Macarlar arasında yapan müellif, burada da Türkleri Macarlara tercih etmektedir³⁷. Yine eserinin başka bir yerinde, "gerek şehirde, gerek köyde Türkler, kuvvetli cengâver, kanaatkar işçi, namuslu tüccar, sadık arkadaşı ve himaye eden efendilerdir, kısaca, *franches gens et loyaulx*., diyor³⁸.

Her Türk, köyünün dışında bir muharip, bir askerdir. Bol uzun elbisesi binmeğe ve döğüşmeğe müsaittir. Bir Türk köylüsü seyahati için lâzım olan her şeyi almakla kalmaz, aynı zamanda ağır kılıcını, yayını, tuz buz eden topuzunu, hançerini de yanına alır. Fakir, zengin her Türk köylüsü, böyle bir seyahatta, her an için hücumu hazır bir şövalyedir; her seyahat, bir sefer, her durak, bir ordugâhtır³⁹.

Bundan şöyle bir netice çıkarabiliriz: Asayişsizliğe, çapulculuğa tahammül edemiyen Türk köylüsü, asayiş temin etmek hususunda, bizzat ön ayak olmakla, reyanın emniyet ve itimatını kazanmış ve bu suretle, devletin bu ilk kuruluş devirlerinde büyük hizmetler ifa etmiştir. Böyle, iyi bir niyetle hareket eden Türklere karşı reyada dört elle sarılmış, hep birlikte, aynı gayeler için çalışmışlardı.

Filhakika, müslüman Türklere hıristiyan Balkanlılar arasında din ayrılığından başka bir şey kalmamıştı. Osmanlıların kendi dinlerini terketmelerine ve yahut ta değiştirmelerine sebep, olacak hiç bir amil olmadığından, bir çok Balkan hıristiyanları kendi arzularıyla ve kolaylıkla İslâm dinini kabule temayül ettiler. Hıristiyanların kendi dinlerini terketmelerine bir çok sebepler de vardı; bu sebeplerden biri aşkı; bir Türk kızını seven bir hıristiyan İslâm dinini kabul etmek zorunda kalıyordu. Bundan başka, Arnavutluk ve Sırbistan'dan fakir halk sipahilerin arazilerinde çalışmak üzere geliyorlardı; bu hıristiyan halk yeni efendilerinin yanında öyle rahat ve mesut bir hayata kavuşuyorlardı ki müslüman olarak, yeni geldikleri yerde kalmalarına müsâade edilmesini kendileri teklif ve rica ediyorlardı. Fakat şunu da ilâve edelim ki, Türkler, kendi dinini büyük tazyikler içinde olsa dahi, terkedenlere, hor gözle bakıyorlar ve kendileri hiç bir zaman, hiç bir kimseyi İslâmiyeti kabule zorlamıyorlardı. Fakat buna rağmen, temiz timar edilmiş bir atın üstünde, büyük bir meserret izhar eden bir kalabalığın ortasında, camiye gitme ve orada İslâmiyeti kabul etme sahneleri, Balkan şehirlerinde hiç te eksik değildi. Rum, mültezim, tercüman, simsar sıfatıyla daha iyi bir surette çalışmak, Bulgar, hırs ve tamamı teskin etmek, Şarkta bulunan diğer Hıristiyanlar (Levantin) istidatlarını daha iyi bir

³⁷ Jorga, c. I, s. 461-462.

³⁸ Jorga, c. I, s. 461.

³⁹ Jorga, c I, s. 463-464.

şekilde kıymetlendirmek, Napolide asker olarak çalışmak fırsatını bile bulmakta olan Arnavutlar, dünyanın en iyi ordusunda, göstereceği kahramanlıklarla, Osmanlı bayrağına zaferlerine iştirak etmek gayesiyle müslüman oluyorlardı⁴⁰.

Bu dönmelerden pek çokları Osmanlı imparatorluğunun nazarı ve amelî müesseselerinde yetiştikten sonra, büyük roller oynamışlardır. Bu dönmeler islâmiyeti kabul ile beraber, şaşılacak bir surette, siyasî görüş ve kanaatlarını da derhal değiştirmekte ve artık, mesaisini yalnız İmparatorluk için hasrederek, hususî olarak ırkdaşlarını düşünmemekteydiler; bundan dolayı, bu suretle yükselen bir şahıstan kendi ırkdaşları en ufak bir müsamaha ve yahut da lehte bir hareket bekleyemezlerdi⁴¹.

Türkler arasında uzun müddet kalan ve Türklerin askerî, içtimâî bünyelerini yakından tanımağa muvaffak olan bir hıristiyan, Türklerin - sosyal hayatlarını, sert bir askerî tarikatle mukayese etmekte ve Türklerin hususiyetlerinin, ruh ve düşünüşlerinin bir oluşunu, nihayet Türklerin bir çelik sağlamlığı ile birbirine olan bağlılıklarını, en iyi bir surette, harpte görebiliriz diyor⁴².

Osmanlıların teşkil ettikleri, büyük ordular, uzun seferleri esnasında, geçtikleri yerlere en ufak bir zarar bile yapmıyor, bilâkis bu yerlerin ticaretini arttıyorlardı⁴³. O devirde, bütün dünyada, levazım (erzak ve mühimmat) işlerini muntazam bir şekilde organize etmek meselesi, yalnız Osmanlılar tarafından muvaffakiyetle tatbik edilmişti⁴⁴.

Herkes yalnız kendisine düşen vazife ve mesuliyeti düşündüğünden, muazzam bir Türk ordusunda gürültü yoktur; küçük bir hıristiyan birliği büyük bir Türk ordusundan çok daha fazla gürültü yapar Türkün eğerine bağlı duran trampete, ancak tehlike anında çalınır⁴⁵.

Türk köylüsü, işi olmadığı zamanlarda vaktini boş geçirmez, sporla bilhassa ay ile uğraşır⁴⁶. Osmanlı ordusunda av tabirlerinden alınmış birçok anlamlara rastlamaktayız; meselâ, birçok Yeniçeri ortaları bu gibi tabirlerle tesmiye edilmiştir; Samsoncu, Turnacı, Sağarcı, Doğancı, Şahinci, Çakırcı vs. gibi, saray avcılarına mahsus tabirler de vardır. Çünkü Şarkta av, harp için hazırlanmağı temin eden, hazarî, askerî talim ve terbiye mahiyetindedir ve bundan dolayı ava ait mefhumlardan çıkarılan her isim şerefli addedilmektedir. Bugün bu gibi isimler, Avrupa askerî tabirlerine de geçmiş bulunuyor: Jäger, Chasseur=avcı⁴⁷.

⁴⁰ Jorga, c. I, s. 477.,

⁴¹ Jorga, c. I, s. 478. .

⁴² Jorga, o. I, s. 479.

⁴³ Jorga, c. II, s. 198-199.

⁴⁴ Jorga, ç. I, s. c. I, s. 462-463-481.

⁴⁵ Jorga, c. I, s. 462-463.

⁴⁶ Jorga, c. I, s.,458.

⁴⁷ Hammer, Des Osmanisehen Reiches Staatsverfassung und Staatsverwaltung, s. 191-192.

Sipahilerden, Akıncılardan vs. müteşekkil devlet ordusundan başka, bir de Sultanın, hiç bir Avrupa ordusunun yenemediği, hususî bir ordusu vardır: Yeniçeriler. Sultan bu ordunun tabîi Başkumandanı ve her şeyin üstünde sevilen babasıdır. Bir sefer esnasında bu ordu Kumandanlarını ortasına alır ve artık hiç bir kuvvet Yeniçerileri buradan - ayıramazdı. Bir meydan muharebesi vuku bulacağı zaman, ordugâh, kaide olarak bir nehrin, bir gölün, bir orman veyaht tepenin kenarına dayanır; etrafına derin bir hendek kazılır ve bunun önü kazıklarla çevrilerek, kazıklar birbirine zincirlerle 'bağlanırdı; bu suretle hazırlanan ordugâha develer dizilirdi⁴⁸. Aynı şekilde hazırlanmış başka bir hendek (esas muharebe hattının önünde) Yayaları, Mûsellimleri ve diğer askerî kıtaları konurdu; nihayet bunların arkasından, birçok harp safları halinde, Yeniçerilerin çadırları gelirdi; bunların ortasında tam bir emniyet içinde Sultan bulunurdu; Sipahiler her iki cenahı teşkil ederlerdi.

İlk hücumda, adî piyade ve süvariler düşmanın intizamını bozmağa çalışırlar, bundan sonra, Sipahiler hücumu geçirdi. Sipahilerin en büyük gayesi, düşmanı çevirmektir ki, bu hareket çok defa muvaffak olurdu. Sipahiler hücumlarında muvaffakiyetsizliğe uğrıyarak, ricat etmek mecburiyetinde kalsalar bile, bu düşmanın bir zaferi demek değildi. Bu parsların torunları kaçarken de, düşmanı bir ok yağmuruna tutabilirlerdi, *İtalyan peskoposu Alexius Gallipolis* şöyle anlatıyor: "Türklerin attıkları oklar bir biri arkasından değil, bir bulut gibi hepsi birden gelir ve düşmanı karanlık içinde bırakırdı. Böyle bir bulut, bir ok yağmurundan sonra, yer üstü okla örtülürdü.»

Fakat, vaziyet ne olursa olsun, Yeniçeriler demirden bir duvar gibi yerinde kalırlar, hiç bir zaman kaçmazlar, kaçan düşmanı kovalamazlar, ganimet kapışmağa da iştirak etmezlerdi, nail oldukları devletin en yüksek payeleri, kendileri için en kıymetli mükâfattı.

İşte böyle bir kuvvete malik olan II. Mehmet, bir Cihan İmparatorluğu kurmağı düşünmekte haklı idi⁴⁹.

⁴⁸ Karş, Jorga, e. II, s. 198-199.

⁴⁹ Jorga, c I, a. 483-486.